

Justitieutskottets betänkande 2022/23:JuU21

Förbättrade åtgärder när barn misstänks för brott

Sammanfattning

Utskottet ställer sig bakom regeringens förslag till ändringar i rättegångsbalken, lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare och socialtjänstlagen. Lagändringarna syftar till att förbättra regelverket för utredningar mot barn som misstänks för brott och säkerställa att en hög grad av rättssäkerhet och effektivitet upprätthålls i dessa utredningar. Lagändringarna handlar bl.a. om följande:

- Fler utredningar ska få genomföras när barn under 15 år misstänks för brott.
- Ett målsägandebiträde eller en särskild företrädare för barn ska kunna förordnas för målsäganden när den som misstänks ha begått brottet är under 15 år.
- En bevistalan ska få väckas i fler fall.
- Det ska bli möjligt att bevilja resning av eller undanröja en dom om bevistalan som har fått laga kraft.
- Fler drogtester av barn under 15 år ska få genomföras.
- Det ska bli möjligt för åklagare att genom strafföreläggande besluta om ungdomstjänst.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2023.

Utskottet föreslår även att riksdagen avslår motionsyrkandena.

I betänkandet finns en reservation (V).

Behandlade förslag

Proposition 2022/23:78 Förbättrade åtgärder när barn misstänks för brott.

Ett yrkande i en följdmotion.

Två yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2022/23.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	4
Utskottets överväganden	6
Förbättrade åtgärder när barn misstänks för brott	6
Reservation	17
Drogtester av barn under 15 år i fler fall, punkt 1 (V)	17
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	18
Propositionen	18
Följdmotionen	18
Motioner från allmänna motionstiden 2022/23	18
<i>Bilaga 2</i>	
Regeringens lagförslag	19

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Drogtester av barn under 15 år i fler fall

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare i de delar det avser 36 b §.

Därmed bifaller riksdagen proposition 2022/23:78 punkt 2 i denna del och avslår motion

2022/23:2359 av Gudrun Nordborg m.fl. (V).

Reservation (V)

2. Lagförslaget i övrigt

Riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare,
3. lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453) i de delar som inte omfattas av utskottets förslag ovan.

Därmed bifaller riksdagen proposition 2022/23:78 punkterna 1, 2 i denna del och 3.

3. Bevistalan

Riksdagen avslår motion

2022/23:863 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C) yrkande 30.

4. Drogtester av barn under 15 år

Riksdagen avslår motion

2022/23:951 av Richard Jomshof m.fl. (SD) yrkande 1.

Stockholm den 11 maj 2023

På justitieutskottets vägnar

Richard Jomshof

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Richard Jomshof (SD), Ardalan Shekarabi (S), Louise Meijer (M), Annika Strandhäll (S), Adam Martinen (SD), Petter Löberg (S), Mikael Damsgaard (M), Anna Wallentheim (S), Katja Nyberg (SD), Mattias Vepsä (S), Charlotte Nordström (M), Gudrun Nordborg (V), Torsten Elofsson (KD), Ulrika Liljeberg (C), Pontus Andersson (SD), Rasmus Ling (MP) och Juno Blom (L).

Redogörelse för ärendet

I betänkandet behandlar utskottet regeringens proposition 2022/23:78 Förbättrade åtgärder när barn misstänks för brott. I propositionen föreslår regeringen ändringar i rättegångsbalken, lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare och socialtjänstlagen. Förslagen syftar till att förbättra regelverket för utredningar mot barn som misstänks för brott och säkerställa att en hög grad av rättssäkerhet och effektivitet upprätthålls i dessa utredningar.

Regeringens förslag till riksdagsbeslut finns i bilaga 1. Regeringens lagförslag finns i bilaga 2.

En motion har väckts med anledning av propositionen. I ärendet behandlas även två yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2022/23. Förslagen i motionerna finns i bilaga 1.

Det kan nämnas att riksdagen har tillkännagett för regeringen att den bör vidta åtgärder för att fler brott som begåtts av personer under 15 år ska utredas (bet. 2017/18:JuU18 punkt 13, rskr. 2017/18:175) och att kunskapen hos socialsekreterarna om när utredningar får inledas mot misstänkta gärningspersoner under 15 år bör förbättras samt att lagstiftningen bör ses över så att det blir möjligt att utreda fler brott som begås av minderåriga (bet. 2021/22:JuU27 punkt 10, rskr. 2021/22:273).

Riksdagen har även tillkännagett för regeringen att det bör införas en möjlighet att förordna ett målsägandebiträde vid brott som begåtts av barn under 15 år (bet. 2019/20:JuU30 punkt 8, rskr. 2019/20:177).

Riksdagen har vidare tillkännagett för regeringen att systemet med bevis-talan bör ses över (bet. 2018/19:JuU15 punkt 7, rskr. 2018/19:170), och att det bör övervägas om åklagare ska ha möjlighet att själva avgöra om en bevis-talan ska väckas samt att bevis-talan regelmässigt ska väckas i de fall ett barn under 15 år misstänks för ett mycket allvarligt brott, t.ex. dödligt våld (bet. 2020/21:JuU28 punkt 14, rskr. 2020/21:396 och bet. 2021/22:JuU27 punkt 11, rskr. 2021/22:273).

Vidare har riksdagen tillkännagett för regeringen att möjligheten att drog-testa barn under 15 år bör utvärderas i syfte att säkerställa att sådana tester kan genomföras i tillräcklig omfattning (bet. 2017/18:JuU18 punkt 8, rskr. 2017/18:175).

Riksdagen har även tillkännagett för regeringen att åklagare bör kunna besluta om kortare ungdomstjänst för ringa brott genom strafföreläggande (bet. 2017/18:JuU18 punkt 16, rskr. 2017/18:175).

Vidare har riksdagen tillkännagett för regeringen att vidta åtgärder för att säkerställa att socialtjänstens yttranden i förundersökningar håller hög kvalitet (bet. 2017/18:SoU13 punkt 24, rskr. 2017/18:188).

Slutligen har riksdagen tillkännagett att regeringen ska säkerställa att den som hör eller förhör barn ska ha särskild utbildning för det (bet. 2017/18:JuU1 punkt 74, rskr. 2017/18:92).

Utskottets överväganden

Förbättrade åtgärder när barn misstänks för brott

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen antar regeringens förslag till lagändringar. Förslagen syftar till att förbättra regelverket för utredningar mot barn som misstänks för brott och säkerställa att en hög grad av rättssäkerhet och effektivitet upprätthålls i dessa utredningar.

Riksdagen avslår vidare motionsyrkanden om bl.a. att regeringens förslag om att fler drogtestar av barn under 15 år ska få genomföras inte ska antas.

Jämför reservationen (V).

Propositionen

Brottsutredningar mot barn

Utökade möjligheter att inleda utredningar mot barn under 15 år som misstänks för brott

Enligt nuvarande regler får ingen dömas till påföljd för ett brott som han eller hon begick före 15 års ålder (1 kap. 6 § brottsbalken). Det är socialnämnden i respektive kommun som har huvudansvaret för att vidta åtgärder när barn under 15 år misstänks för brott. När ett barn under 15 år misstänks för brott får inte en förundersökning inledas. För att tillgodose behovet av att utreda omständigheterna kring ett sådant brott finns dock möjlighet att under vissa förutsättningar inleda en utredning. Förutsättningarna regleras i 31 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, förkortad LUL, och utredningarna kallas därför för § 31-utredningar.

Av första stycket i 31 § LUL framgår att om någon kan misstänkas för att före 15 års ålder ha begått ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år, ska en utredning om brottet inledas, om inte särskilda skäl talar mot det. Detsamma gäller vid misstanke om ett straffbelagt försök eller en straffbelagd förberedelse eller stämpling till ett sådant brott. Detta utgör paragrafens s.k. presumtionsregel.

Om presumtionsregeln inte är tillämplig har socialnämnden enligt andra stycket möjlighet att begära att en utredning ska inledas om den kan antas ha betydelse för att avgöra behovet av socialtjänstens insatser för den unge. Vid bedömningen av om en utredning bör inledas ska det särskilt beaktas om det är fråga om ett brott som innebär att den unge äventyrar sin hälsa eller utveckling eller om brottet kan antas utgöra ett led i en upprepad brottslighet begången av den unge.

Om varken första eller andra stycket är tillämpligt får en polis eller en åklagare enligt tredje stycket inleda en utredning om brott om det behövs för att klarlägga om någon som har fyllt 15 år har tagit del i brottet, om det behövs för att efterforska gods som har kommit åt genom brottet eller som kan bli föremål för förverkande, eller om det av andra skäl är av särskild betydelse med hänsyn till ett allmänt eller enskilt intresse.

När det gäller ett barn som inte har fyllt tolv år får en utredning enligt andra eller tredje stycket endast inledas om det finns synnerliga skäl. Detta framgår av paragrafens fjärde stycke.

Den utredning som föregick regeringens proposition konstaterade att 31 § LUL tillämpas mer restriktivt än vad som varit avsikten vid dess tillkomst och att det finns en förhållandevis stor risk att brottslighet som är av allvarligt slag, men som faller utanför presumptionsregelns tillämpningsområde, inte kommer att utredas enligt 31 §. I syfte att ge bestämmelsen en mindre restriktiv utformning föreslår regeringen att kravet på att en utredning ska vara av särskild betydelse ersätts av ett rekvisit som innebär att en utredning får inledas om det är påkallat. Kravet på att det ska vara påkallat bör enligt regeringen knytas till att så kan anses vara fallet med hänsyn till något – eller några – allmänna eller enskilda intressen.

Regeringen poängterar att avsikten med förslaget inte är att brottsutredningar slentrianmässigt ska inledas när barn som inte är straffmyndiga misstänks för brott. Den restriktivitet som barnkonventionen kräver bedöms allttjämt upprätthållas.

Regeringen anför att den föreslagna utvidgningen av tillämpningsområdet av bestämmelsen sammantaget innebär en mindre restriktiv reglering än vad som gäller i dag, även om det, som framhållits, krävs att det är fråga om brottslighet av allvarligare slag.

Det misstänkta barnets rätt till insyn i en § 31-utredning bör förtydligas

En brottsmisstänkts rätt att ta del av utredningen om brottet är en grundläggande rättssäkerhetsgaranti. Rättegångsbalkens bestämmelser om förundersökning, bl.a. rätten till insyn, gäller i tillämpliga delar vid en § 31-utredning (32 § LUL).

För straffmyndiga personer är de olika stegen i insynsrätten under förundersökningen tydligt urskiljbara eftersom de knytits till tre särskilda åtgärder – delgivning av misstanke, slutdelgivning och väckande av åtal. Motsvarande faser finns inte i § 31-utredningar och det är därför svårare att knyta omfattningen av insynen till dessa. I § 31-utredningar finns t.ex. ingen motsvarighet till att den misstänkta gärningspersonen delges misstanke om brott och det görs heller ingen slutdelgivning. Vidare väcks inte åtal efter en slutförd § 31-utredning, utan den situationen får anses motsvaras av att bevis-talan väcks.

Givet skillnaderna mellan en förundersökning och en § 31-utredning bör enligt regeringen den unges insynsrätt i en § 31-utredning förtydligas. Regeringen anser att utgångspunkten bör vara att ett barn under 15 år som

misstänks för brott ska ha samma rätt till insyn i utredningen som en straffmyndig person har i en förundersökning.

Startpunkten för insynsrätten i en § 31-utredning bör enligt regeringens bedömning vara det första förhöret med den unge. Förutom barnet bör även barnets juridiska biträde ha en fortlöpande rätt att ta del av information i utredningen. Därefter ska barnet och det juridiska biträdet, om det kan ske utan men för utredningen, fortlöpande få del av vad som framkommer i utredningen. När utredningen har slutförts ska barnet och det juridiska biträdet ha rätt att ta del av det som förekommit vid utredningen. Om bevistalan väcks ska barnet och det juridiska biträdet ha rätt att på begäran få en kopia av utredningsprotokollet.

Det bör införas en möjlighet för målsäganden att få ett juridiskt biträde under en § 31-utredning

När en förundersökning inleds eller återupptas finns i vissa fall möjlighet att förordna ett målsägandebiträde eller en särskild företrädare för barn (1 § lagen [1988:609] om målsägandebiträde och 1 § lagen [1999:997] om särskild företrädare för barn). Någon motsvarande möjlighet finns inte vid § 31-utredningar när den misstänkta gärningspersonen är under 15 år.

Regeringen anser att det är angeläget att en målsägande ges samma rätt till hjälp och stöd från ett juridiskt biträde oberoende av om den misstänkta gärningspersonen är över eller under 15 år. Behovet av stöd och hjälp är lika stort för en målsägande som utsatts för brott av en straffmyndig person som av en person som ännu inte har fyllt 15 år. I många fall då en person under 15 år misstänks för brott är också målsäganden en ung person, vilket kan öka behovet av hjälp och stöd för honom eller henne.

Regeringen anser därför att lagen om målsägandebiträde och lagen om särskild företrädare för barn bör vara tillämpliga när en § 31-utredning inleds eller återupptas. När det gäller vissa förfarandefrågor bör bestämmelser i rättegångsbalken om målsägandebiträde göras tillämpliga för att regelverket ska vara komplett.

Socialtjänstens närvaro vid förhör

När förhör hålls under en förundersökning med den som är straffmyndig men inte har fyllt 18 år och som är misstänkt för ett brott på vilket fängelse kan följa, ska företrädare för socialtjänsten närvara om det är möjligt och det kan ske utan men för utredningen (7 § LUL).

När det gäller förhör inom ramen för en § 31-utredning som hålls med ett barn under 15 år varierar kraven på socialtjänstens närvaro beroende på med stöd av vilken grund som utredningen har inletts. Om det är en utredning som har inletts med stöd av presumptionsregeln i 31 § första stycket LUL eller på socialnämndens initiativ enligt andra stycket i samma paragraf är kraven på närvaro som högst. I dessa fall ska en företrädare för socialtjänsten närvara om det inte finns särskilda skäl mot närvaron (34 § andra stycket LUL).

När utredningar inleds med stöd av någon av övriga grunder i 31 § LUL är främst polisiära behov eller målsägandeintressen styrande. Kravet på socialtjänstens närvaro är i dessa fall lägre. En företrädare för socialtjänsten ska närvara om det inte möter något hinder (31 § tredje stycket och 34 § andra stycket LUL).

Enligt den utredning som föregick regeringens proposition närvarar inte socialtjänsten i tillräcklig utsträckning när förhör hålls med barn som misstänkts för brott. Graden av närvaro skiljer sig dock enligt utredningen åt mellan kommunerna, framför allt när det gäller straffmyndiga barn. Regeringen anser att de nuvarande bestämmelserna lämnar ett förhållandevis stort utrymme för socialtjänsten att inte närvara vid förhör och att den grad av närvaro som förutsattes i förarbetena inte återspeglas i bestämmelserna.

Regeringen föreslår därför en skärpning av kraven på när en företrädare för socialtjänsten ska närvara vid förhör med barn. När det gäller förhör under förundersökningen som hålls med den som inte har fyllt 18 år och som är misstänkt för ett brott på vilket fängelse kan följa föreslår regeringen att en företrädare för socialtjänsten ska närvara om det inte finns särskilda skäl som talar mot det, i stället för om det är möjligt, och det kan ske utan men för utredningen. När det gäller förhör med barn under 15 år där utredningen inletts med stöd av presumptionsregeln eller på begäran av socialnämnden föreslår regeringen att en företrädare för socialtjänsten ska närvara om det inte finns synnerliga skäl mot det, i stället för särskilda skäl mot det. Om det gäller en utredning som har inletts med stöd av någon av övriga grunder i 31 § LUL föreslår utredningen att en företrädare för socialtjänsten ska närvara om inte särskilda skäl talar mot det, i stället för om det inte möter något hinder.

Socialnämndens yttranden

Innan beslut om åtal fattas för personer under 18 år ska, som huvudregel, ett yttrande från socialnämnden begäras in. Socialnämndens yttrande används av åklagare inför beslut om åtal och av domstolen när den ska bestämma påföljd. Det är därför viktigt att yttrandena innehåller nödvändig information och att de håller hög kvalitet.

I den utredning som föregick regeringens proposition kartlades kvaliteten på yttrandena från socialnämnderna. Utredningen konstaterade att yttrandena över lag håller god kvalitet och att de i huvudsak fyller sin funktion. Det är dock relativt vanligt att ett yttrande inte innehåller någon uppgift om i vilken utsträckning en tidigare utdömd ungdomstjänst eller ungdomsvård har fullgjorts. Att yttrandet innehåller sådana uppgifter är dock av stor betydelse när påföljden ska bestämmas. Avsaknaden av dessa uppgifter gör det nödvändigt för antingen åklagaren eller domstolen att inhämta komplettering från socialnämnden.

Regeringen anser att lagstiftningen bör vara utformad på ett sådant sätt att den kan bidra till att minska behovet av sådana kompletteringar. Det bör därför regleras att socialnämnden är skyldig att redovisa i vilken mån en tidigare utdömd ungdomstjänst eller ungdomsvård har fullgjorts.

Bevistalan – en prövning av skuldfrågan när barn under 15 år misstänks för brott

Möjligheterna till bevistalan bör utvidgas

Trots att barn under 15 år inte är straffmyndiga finns det en möjlighet att pröva ett barns straffrättsliga skuld i domstol genom en s.k. bevistalan (38 § LUL). En bevistalan innebär att en åklagare begär att en domstol prövar frågan om ett barn under 15 år har begått ett brott eller inte. En förutsättning för en sådan talan är att den krävs ur allmän synpunkt.

För att en bevistalan ska kunna väckas måste en framställning om bevistalan ha gjorts av socialnämnden, Socialstyrelsen eller barnets vårdnadshavare. Efter en sådan framställning är det upp till åklagaren att ta ställning till om talan krävs ur allmän synpunkt. Vid en sådan prövning ska brottets allvar särskilt beaktas. Bevistalan är främst avsedd att användas om ett barn är misstänkt för en gärning av mycket allvarligt slag och då det finns ett betydande intresse av att få ett domstolsavgörande.

Regeringen anför att det är mycket ovanligt att bevistalan väcks. I den utredning som föregick regeringens proposition redogörs för fem mål om bevistalan som har prövats under den senaste tioårsperioden. Målen gällde alla mycket allvarlig brottslighet med dödlig utgång och de misstänkta barnen var åldersmässigt nära straffmyndighetsgränsen.

Regeringen anför att när unga personer misstänks för att ha begått allvarliga brott gör sig flera olika hänsyn gällande. Regeringen understryker att det från samhällets sida finns ett berättigat intresse av att omständigheterna kring ett allvarligt brott utreds och att tillräckligt ingripande åtgärder vidtas mot den som ligger bakom brottet. Det finns även ett intresse av att myndigheter och andra aktörer verkar för att barnet inte fortsätter att begå brott. En bevistalan kan vara ett sätt att tillgodose dessa intressen. Det kan också förbättra möjligheterna för socialtjänsten att vidta relevanta åtgärder när det gäller barnet. En bevistalan kan också tillgodose berättigade målsägandointressen. Att skuldfrågan klargörs kan ha betydelse för frågan om brottskadeersättning och bidra till att målsäganden, som inte sällan själv är en ung person, kan få upprättelse och bättre möjlighet att bearbeta det inträffade.

Regeringen anför vidare att de flesta brott som barn under 15 år misstänks för inte heller fortsättningsvis bör prövas av domstol. En bevistalan bör även framöver vara förbehållen misstankar om mycket allvarlig brottslighet, eftersom det är i de situationerna som de intressen som en bevistalan ska tillgodose är som starkast. En sådan ordning bedöms vara i linje med barnkonventionen. Även om bevistaleprocessen liknar ett straffrättsligt förfarande innebär förslaget inte att straffmyndighetsåldern sänks. Den föreslagna ordningen ska inte heller fungera som ett sätt att göra viss repression möjlig mot barn under 15 år.

Regeringen föreslår att det ska införas en presumtion för när bevistalan ska väckas. På så sätt blir det tydligt när en bevistalan ska väckas och möjlig-

heterna för en enhetlig rättstillämpning ökar. Enligt regeringen bör presumptionen omfatta brott för vilka det inte är föreskrivet lägre fängelsestraff än fem år. Därigenom omfattas de allvarligaste brotten, som t.ex. mord, synnerligen grov misshandel, grov våldtäkt, grovt rån och grov mordbrand.

Regeringen föreslår att det också ska vara möjligt att väcka en bevistalan för andra brott än de som omfattas av presumtionsregeln om det finns synnerliga skäl. Synnerliga skäl kan enligt regeringen finnas vid misstanke om viss upprepade brottslighet om det är fråga om mycket allvarliga brott som sammantaget har ett påtagligt högt straffvärde. Så kan t.ex. vara fallet vid upprepade våldtäktsbrott som inte bedöms vara grova brott och därmed inte faller under presumtionsregelns tillämpningsområde. Enligt regeringen bör det också kunna komma i fråga att väcka bevistalan beträffande ett brott med påtagligt högt straffvärde även om det endast är fråga om en enskild gärning. Andra faktorer att beakta vid bedömningen av om det finns synnerliga skäl kan vara förekomsten av särskilt försvarande omständigheter, som exempelvis svåra kränkningar av målsägandens integritet – t.ex. vid s.k. ungdomsrån – eller att brottet har utgjort ett led i brottslighet som utövats i organiserad form. En bevistalan om ett sådant brott bör kunna väckas i kombination med en bevistalan enligt presumtionsregeln men även självständigt. En fördel med en möjlighet att väcka bevistalan även för brott som inte omfattas av presumtionsregeln är att även andra allvarliga brott kan prövas i domstol, vilket i sin tur kan bidra till att ge en samlad bild av vilken kriminalitet som den unge har gjort sig skyldig till.

Regeringen föreslår att en bevistalan inte ska väckas om särskilda skäl talar mot det. Enligt regeringens bedömning ska en bevistalan inte alltid få väckas även om förutsättningarna för det är uppfyllda eftersom det i vissa situationer inte skulle vara förenligt med barnets bästa att väcka en bevistalan. En sammantagen bedömning bör göras i det enskilda fallet. Omständigheter att beakta vid en sådan bedömning kan enligt regeringen exempelvis vara om barnet har vissa svårare intellektuella eller neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. En annan omständighet som kan ha betydelse för bedömningen är om barnet är mycket ungt. Det kan i dessa fall vara i det närmaste omöjligt att bedöma om barnet har gjort sig skyldigt till brott i en straffrättslig bemärkelse och en bevistalan skulle inte vara ändamålsenlig. Att det har förflutit en längre tid sedan brottet begicks kan också vara en särskild omständighet som talar mot att väcka bevistalan. Ett annat exempel på sådana särskilda omständigheter är att vissa brottsmisstankar som gäller osjälvständiga brottsformer kan ha ett straffvärde som, trots att det är fråga om ett brott som omfattas av presumptionen, i det enskilda fallet med marginal understiger fem års fängelse. Utrymmet för att avstå från att väcka bevistalan vid förekomsten av särskilda omständigheter bör dock vara mindre ju allvarligare brottslighet det är frågan om.

Regeringen föreslår att åklagaren ska ha en självständig initiativrätt till att väcka bevistalan. Lagregleringen av en vårdnadshavares möjlighet att göra en framställning om bevistalan ska tas bort. I stället för Socialstyrelsen ska

Inspektionen för vård och omsorg (Ivo) ha rätt att göra framställning om beivstalan. Om det inte möter något hinder ska åklagarens uppgifter i fråga om beivstalan utföras av en åklagare som genom intresse och fallenhet för arbete med unga lagöverträdare är särskilt lämpad för uppgiften.

Propositionen innehåller även förslag till bestämmelser om förnyad prövning av en dom om beivstalan som fått laga kraft.

Drogtester av barn under 15 år i fler fall

Sedan 2010 finns en möjlighet att genom kroppsbesiktning drogtesta ett barn under 15 år som är skäligen misstänkt för olovligt narkotikabruk, om det kan antas vara nödvändigt för att avgöra barnets behov av sociala insatser (36 b § LUL). Kroppsbesiktning beslutas av åklagare och utförs genom att ett prov tas från kroppen, t.ex. ett urinprov, och sedan undersöks. Efter att provet undersökts ska socialnämnden omedelbart underrättas om resultatet. Detsamma gäller den unges vårdnadshavare eller någon annan som svarar för den unges vård och fostran samt andra som har en fostrande roll i förhållande till den unge, om det inte finns särskilda skäl mot det.

När den nuvarande bestämmelsen infördes framhölls i propositionen Barn under 15 år som misstänks för brott (prop. 2009/10:105 s. 54) att barn som använder narkotika riskerar att utveckla ett kriminellt beteende vars konsekvenser kan vara svåra för barnet att överblicka. Vidare framhölls att en tidig debut i narkotikaanvändning ökar risken för att fastna i ett missbruk och ett beroende. Det framhölls även att många vuxna personer som har utvecklat en kriminell livsstil har börjat använda narkotika redan före 15 års ålder och att det bland dessa är vanligt att de inte upplevt ett tillräckligt starkt engagemang från samhällets sida i början av sitt missbruk.

Av en utvärdering som Brottsförebyggande rådet har genomfört framgår att bestämmelsen använts endast i begränsad omfattning (se rapporten *Brott begångna av barn*, 2014:20). Mot bakgrund av utvärderingens resultat har utredningen som ligger till grund för propositionen sett över skälen till detta. Utredningen har kommit fram till att det bl.a. beror på att det är svårt att nå upp till kravet på nödvändighet. Utredningen anger att det också kan handla om bristande kunskap hos poliser i yttre tjänst och att bestämmelserna upplevs vara krångliga. Ytterligare ett skäl till att tester inte genomförs kan enligt utredningen vara tidspress, eftersom det är rutin att först ta kontakt med socialtjänsten för att utreda om det finns behov av ett drogtest. Utredningen har därför föreslagit att bestämmelsen ska ändras på så sätt att ett drogtest ska få genomföras om det kan antas ha betydelse för att avgöra behovet av socialtjänstens insatser för barnet, i stället för det nuvarande kravet att det ska kunna antas vara nödvändigt för att avgöra behovet av insatser.

Regeringen konstaterar att det finns en skyldighet för det allmänna att agera vid misstanke om att ett barn använder narkotika. Av barnkonventionen framgår att staten ska vidta alla lämpliga åtgärder, inklusive lagstiftningsåtgärder samt administrativa, sociala och utbildningsmässiga åtgärder, för att

skydda barn från olaglig användning av bl.a. narkotika (artikel 33). Riskerna för barnets hälsa och utveckling kan potentiellt vara mycket stora när barn så unga som under 15 år använder narkotika. Möjligheten till tvångsvisa drogtestar vid misstanke om droganvändning är ett viktigt verktyg för att barn, som är i riskzonen för att utveckla ett beroende eller som redan har ett etablerat missbruk, ska kunna få rätt stöd och hjälp. Fler drogtestar kan medföra att fler unga med begynnande missbruk uppmärksammas, vilket kan möjliggöra tidigare insatser för att barnet inte ska utveckla en svårare problematik. Intresset av att förhindra missbruk hos barn väger mycket tungt. Mot den bakgrunden anser regeringen att behovet av att kunna genomföra drogtestar av barn under 15 år väger upp det integritetsintrång som ett tvångsvist genomfört drogtest utgör när ett sådant test har betydelse för att bedöma behovet av insatser för barnet.

Regeringen anför att den grundläggande förutsättningen för att ett drogtest ska få genomföras även fortsättningsvis ska vara att det finns en skälig misstanke om olovligt narkotikabruk. Det innebär att det inte heller framöver kommer att kunna vara fråga om slentrianmässig provtagning. Regeringen betonar även att drogtestar inte får ges någon repressiv verkan utan enbart tjäna till att bedöma behovet av insatser för barnet. Ett drogtest kommer således endast att bli aktuellt då det finns en skälig misstanke om olovligt narkotikabruk och det vid en samlad bedömning av barnets och vårdnadshavarnas uppgifter liksom övriga omständigheter framstår som att ett drogtest kan vara till nytta för socialtjänsten vid bedömningen av barnets behov av insatser.

Mot denna bakgrund föreslår regeringen sammanfattningsvis att om ett barn är skäligen misstänkt för att före 15 års ålder olovligen ha brukat narkotika ska ett drogtest få genomföras om det kan antas ha betydelse för att avgöra behovet av socialtjänstens insatser för barnet.

Strafföreläggande som avser ungdomstjänst

Regeringen föreslår att ungdomstjänst ska få föreläggas unga lagöverträdare genom strafföreläggande. För att ett strafföreläggande som avser ungdomstjänst ska få utfärdas måste samma förutsättningar vara uppfyllda som när påföljden bestäms till ungdomstjänst genom dom. Dessutom måste ett yttrande från socialnämnden ha inhämtats. Strafföreläggande som avser ungdomstjänst ska inte kunna godkännas på förhand.

Regeringen föreslår vidare att om ungdomstjänst har förelagts genom strafföreläggande ska socialnämnden vara skyldig att underrätta åklagaren om det kan antas att det finns förutsättningar att varna den unge eller undanröja ungdomstjänsten.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringen föreslår att lagändringarna träder i kraft den 1 juli 2023. Vidare gör regeringen bedömningen att det inte behövs några övergångsbestämmelser.

Motionerna

I kommittémotion 2022/23:2359 av Gudrun Nordborg m.fl. (V) yrkas att propositionen avslås i den del som avser förslaget om att fler drogtestar ska få genomföras av barn under 15 år. Enligt motionärerna finns det redan möjlighet att drogtesta barn under 15 år enligt lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare och den möjligheten bör inte utökas eftersom alla människor, i synnerhet barn, bör skyddas från onödiga ingrepp som t.ex. kroppsbesiktning.

I kommittémotion 2022/23:863 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C) yrkande 30 föreslås att förutsättningarna för bevistalan utökas.

I kommittémotion 2022/23:951 av Richard Jomshof m.fl. (SD) yrkande 1 föreslås att fler barn under 15 år bör drogtestas.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har flera gånger tidigare behandlat frågor om förbättrade åtgärder när barn misstänks för brott. I samband med att utskottet vintern 2018 behandlade motionsyrkanden från den allmänna motionstiden föreslog utskottet ett tillkännagivande till regeringen om att den bör vidta åtgärder för att fler brott som begåtts av personer under 15 år ska utredas (bet. 2017/18:JuU18 s. 29). Vid samma motionsbehandling föreslog utskottet ett tillkännagivande om att möjligheten att drogtesta barn under 15 år bör utvärderas i syfte att säkerställa att sådana tester kan genomföras i tillräcklig omfattning (bet. 2017/18:JuU18 s. 17 f.). Slutligen föreslog utskottet ett tillkännagivande om att åklagare bör kunna besluta om kortare ungdomstjänst för ringa brott genom strafföreläggande (bet. 2017/18:JuU18 s. 29). Riksdagen följde i samtliga fall utskottets förslag (rskr. 2017/18:175).

I samband med att utskottet behandlade budgetpropositionen för 2018 (prop. 2017/18:1) inom utgiftsområde 4 Rättsväsendet föreslog utskottet ett tillkännagivande om att regeringen skulle säkerställa att den som hör eller förhör barn ska ha särskild utbildning för det (bet. 2017/18:JuU1 s. 136). Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2017/18:92).

När socialutskottet våren 2018 behandlade socialtjänstfrågor från allmänna motionstiden 2016/17 och 2017/18 föreslog utskottet ett tillkännagivande om att regeringen borde vidta åtgärder för att säkerställa att socialtjänstens yttranden i förundersökningar håller hög kvalitet (bet. 2017/18:SoU13 s. 56). Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2017/18:188).

Utskottet har flera gånger behandlat frågan om bevistalan. I samband med att utskottet behandlade motionsyrkanden från allmänna motionstiden 2018/19 föreslog utskottet att systemet med bevistalan borde ses över (bet. 2018/19:JuU15 s. 22). Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2018/19:170). I samband med att utskottet behandlade motionsyrkanden från allmänna motionstiden sommaren 2021 och våren 2022 föreslog utskottet att det borde övervägas om åklagare ska ha möjlighet att själva avgöra om en bevistalan ska väckas samt att bevistalan regelmässigt ska väckas i de fall ett barn under 15

är misstänks för ett mycket allvarligt brott, t.ex. dödligt våld (bet. 2020/21:JuU28 s. 41 och bet. 2021/22:JuU27 s. 39). Riksdagen följde i båda fallen utskottets förslag (rskr. 2020/21:396 och rskr 2021/22:273).

I samband med att utskottet vintern 2020 behandlade motionsyrkanden från allmänna motionstiden 2019/20 föreslog utskottet för regeringen att det borde införas en möjlighet att förordna ett målsägandebiträde vid brott som begåtts av barn under 15 år (bet. 2019/20:JuU30 s. 29 f.). Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2019/20:177).

I samband med att utskottet våren 2022 behandlade motionsyrkanden från allmänna motionstiden 2021/22 föreslog utskottet att kunskapen hos socialsekreterarna om när utredningar får inledas mot misstänkta gärningspersoner under 15 år borde förbättras samt att lagstiftningen borde ses över så att det blir möjligt att utreda fler brott som begås av minderåriga (bet. 2021/22:JuU27 s. 39). Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2021/22:273).

Regeringens redovisning av tillkännagivandena

I propositionen uppger regeringen att de tillkännagivanden som redovisats ovan är tillgodosedda genom de förslag som behandlas i propositionen och därmed slutbehandlade.

Utskottets ställningstagande

Som framgår har utskottet vid flera tillfällen efterfrågat lagändringar som syftar till att förbättra regelverket för utredningar mot barn som misstänks för brott och säkerställa att en hög grad av rättssäkerhet och effektivitet upprätthålls i dessa utredningar. Utskottet ser därför positivt på att regeringen nu har överlämnat lagförslag som syftar till detta. Utskottet anser att förslaget är ändamålsenligt utformat.

När det gäller förslaget om att fler drogtestar av barn under 15 år ska få genomföras instämmer utskottet visserligen i det som motionärerna anför om att alla människor, och i synnerhet barn, bör skyddas från onödiga ingrepp som t.ex. kroppsbesiktning. Utskottet delar dock i dessa delar regeringens uppfattning att det finns en skyldighet för det allmänna att agera vid misstanke om att ett barn använder narkotika och att intresset av att förhindra missbruk hos barn väger mycket tungt. Därmed får behovet av att kunna genomföra drogtestar av barn under 15 år väga upp det integritetsintrång som ett tvångsvist genomfört drogtest utgör när ett sådant test har betydelse för att bedöma behovet av insatser för barnet. Förslaget framstår som väl avvägt.

Sammanfattningsvis ställer sig utskottet därmed bakom propositionen och avstyrker motion 2022/23:2359 (V).

Genom de föreslagna lagändringarna får motionerna 2022/23:863 (C) yrkande 30 och 2022/23:951 (SD) yrkande 1 anses vara i huvudsak tillgodosedda. Utskottet avstyrker därför motionsyrkandena.

Avslutningsvis har utskottet inte något att invända mot regeringens redovisning av tillkännagivandena.

Reservation

Drogtester av barn under 15 år i fler fall, punkt 1 (V)

av Gudrun Nordborg (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare i de delar det avser 36 b §.

Därmed bifaller riksdagen motion 2022/23:2359 av Gudrun Nordborg m.fl. (V) och avslår proposition 2022/23:78 punkt 2 i denna del.

Ställningstagande

När barn misstänks för brott är tidiga och ändamålsenliga insatser från samhällets sida viktiga eftersom det kan hindra en negativ spiral med fortsatt brottslighet och bidra till att barnet får den hjälp och det stöd som det behöver. De flesta förslag i den aktuella propositionen är väl avvägda och jag ställer mig därför bakom dessa.

När det gäller förslaget om att fler drogtester av barn under 15 år ska få genomföras bör det förslaget dock inte antas. Alla människor, i synnerhet barn, bör skyddas från onödiga ingrepp som t.ex. kroppsbesiktning. Det finns redan i dag möjlighet att drogtesta barn under 15 år, och den nuvarande regleringen är enligt min mening tillräcklig och bör inte utvidgas. Samhället bör inte möta barn och ungas beroende med mer tvångslagstiftning utan ska i stället arbeta brett och förebyggande för att förverkliga barns rättigheter och de mänskliga rättigheterna. Det förebyggande arbetet bör därför utvecklas så att barn och unga får tidig hjälp och stöttning för att uppnå drogfrihet. Det finns ungdomsmottagningar som inkluderar alkohol- och drogrådgivning i sin verksamhet, men detta arbete behöver utvecklas. Ungdomsmottagningarna bör därför få en mer central roll genom att deras uppdrag breddas och beroende och psykisk ohälsa inkluderas. Maria Ungdom i Stockholm bör bli ett nationellt kunskapscentrum om ungas beroende i syfte att ta till vara den kunskap och erfarenhet som finns samt att utveckla vården, tillvarata ny forskning och samla kompetens.

Jag anser sammanfattningsvis att riksdagen bör avslå regeringens förslag i den del som avser att fler drogtester av barn under 15 år ska få genomföras.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2022/23:78 Förbättrade åtgärder när barn misstänks för brott:

1. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i rättegångsbalken.
2. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.
3. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453).

Följdmotionen

2022/23:2359 av Gudrun Nordborg m.fl. (V):

Riksdagen avslår proposition 2022/23:78 i den del som avser förslaget om att fler drogtester ska få genomföras mot barn under 15 år.

Motioner från allmänna motionstiden 2022/23

2022/23:863 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C):

30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utöka förutsättningarna för bevistalan och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:951 av Richard Jomshof m.fl. (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om fler drogtester av barn under 15 år och tillkännager detta för regeringen.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 48 kap. 2, 4 och 10 §§ rättegångsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

48 kap.2 §¹

Straffföreläggande enligt detta kapitel innebär att den misstänkte föreläggs ett bötesstraff, efter vad åklagaren anser att brottet bör föranleda, som den misstänkte får godkänna omedelbart eller inom en viss tid. Under de förutsättningar som anges i 4 § andra stycket får straffföreläggande avse villkorlig dom eller en sådan påföljd i förening med böter. Av 5 a § framgår att ett straffföreläggande också får omfatta ett enskilt anspråk som avser betalnings-skyldighet.

Straffföreläggande enligt detta kapitel innebär att den misstänkte föreläggs ett bötesstraff, efter vad åklagaren anser att brottet bör föranleda, som den misstänkte får godkänna omedelbart eller inom en viss tid. Under de förutsättningar som anges i 4 § andra stycket får straffföreläggande avse villkorlig dom eller en sådan påföljd i förening med böter. *Under de förutsättningar som anges i 4 § fjärde stycket får straffföreläggande avse ungdomstjänst.* Av 5 a § framgår att ett straffföreläggande också får omfatta ett enskilt anspråk som avser betalnings-skyldighet.

Föreläggande av ordningsbot enligt detta kapitel innebär att den misstänkte föreläggs ett bötesstraff, efter vad som bestämts enligt 14 §, som han eller hon får godkänna omedelbart eller inom en viss tid.

Om ett brott är förenat med egendoms förverkande, annan sådan särskild rättsverkan eller särskild rättsverkan i form av avgift enligt lagen (1994:419) om brottsofferfond, ska också en sådan särskild rättsverkan omfattas av ett straffföreläggande eller ett föreläggande av ordningsbot. Detsamma gäller kostnad för provtagning och analys av blod, urin och saliv som avser den misstänkte och som har gjorts för utredning om brottet. I fråga om sådan kostnad ska 31 kap. 1 § och bestämmelserna om särskild rättsverkan tillämpas.

Om ett brott är förenat med företagsbot ska boten också föreläggas genom straffföreläggande som den misstänkte får godkänna.

¹ Senaste lydelse 2022:1532.

4 §²

Bötesstraff får föreläggas genom straffföreläggande *beträffande* brott för vilket böter ingår i straffskalan, dock inte normerade böter. Det finns särskilda bestämmelser om föreläggande av bötesstraff för brott som har begåtts av någon som är under arton år. Bestämmelsen i 34 kap. 1 § första stycket brottsbalken är tillämplig vid föreläggande av bötesstraff.

Bötesstraff får föreläggas genom straffföreläggande *för* brott där böter ingår i straffskalan, dock inte normerade böter. Det finns särskilda bestämmelser om föreläggande av bötesstraff för brott som har begåtts av någon som är under arton år. Bestämmelsen i 34 kap. 1 § första stycket brottsbalken är tillämplig vid föreläggande av bötesstraff.

Villkorlig dom eller sådan påföljd i förening med böter får föreläggas genom straffföreläggande i fall då det är sannolikt att rätten skulle döma till sådan påföljd. Detta gäller dock inte för brott som har begåtts av någon som inte har fyllt arton år eller om det finns anledning att förena den villkorliga domen med en föreskrift om samhällstjänst.

Företagsbot får föreläggas genom straffföreläggande i fall då boten inte överstiger tre miljoner kronor.

Ungdomstjänst får föreläggas genom straffföreläggande för brott som har begåtts av någon innan han eller hon har fyllt arton år under de förutsättningar som anges i 32 kap. 2 § brottsbalken. Innan ungdomstjänst föreläggs ska ett sådant yttrande som avses i 11 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare inhämtas.

10 §³

Ett straffföreläggande kan godkännas på förhand av den misstänkte, om föreläggandet inte kommer att avse villkorlig dom. Ett förhandsgodkännande ska vara skriftligt, skrivas under av den misstänkte och innehålla

Ett straffföreläggande kan godkännas på förhand av den misstänkte, om föreläggandet inte kommer att avse villkorlig dom *eller ungdomstjänst*. Ett förhandsgodkännande ska vara skriftligt, skrivas under av den misstänkte och innehålla

1. uppgift om det brott som godkännandet avser, varvid brottets art samt tiden och platsen för brottet ska anges, och

2. uppgift om den bötespåföljd, den särskilda rättsverkan och det enskilda anspråk som den misstänkte godtar.

Om ett förhandsgodkännande lämnas elektroniskt gäller 9 § andra stycket.

² Senaste lydelse 2022:1532.

³ Senaste lydelse 2022:1532.

Ett förhandsgodkännande av ett strafföreläggande får återkallas av den misstänkte.

Strafföreläggandet anses godkänt enligt 3 § andra stycket när det har utfärdats.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

dels att 7, 11, 31, 32, 34, 36 b, 36 e och 38 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas fem nya paragrafer, 32 b och 38 a–38 d §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 §¹

Vid förhör med den som inte har fyllt arton år och som är misstänkt för ett brott på vilket fängelse kan följa *skall* företrädare för socialtjänsten närvara om det *är möjligt* och det kan ske utan men för utredningen.

Vid förhör med den som inte har fyllt arton år och som är misstänkt för ett brott på vilket fängelse kan följa *ska en* företrädare för socialtjänsten närvara om det *inte finns särskilda skäl mot det* och det kan ske utan men för utredningen.

11 §²

I fråga om den som misstänks för att ha begått brott innan han eller hon fyllt arton år ska åklagaren, innan beslut fattas i åtalsfrågan, inhämta yttrande från socialnämnden i den kommun som enligt socialtjänstlagen (2001:453) har ansvaret för den unge, om denne har erkänt gärningen eller det annars finns skäligen misstanke att han eller hon har begått brottet och sådant yttrande inte inhämtats under förundersökningen. Yttrande behöver inte inhämtas om brottet är ringa, om det är uppenbart att det finns förutsättningar för straffvarning eller åtalsunderlåtelse eller om det annars är obehövligt.

Om förundersökningen gäller brott på vilket fängelse kan följa, ska, om möjligt, undersökningsledaren begära ett sådant yttrande som avses i första stycket senast i samband med delgivning av brottsmisstanke enligt 23 kap. 18 § första stycket rättegångsbalken.

Ett yttrande ska innehålla en redogörelse för vilka åtgärder som nämnden tidigare har vidtagit i fråga om den unge samt en bedömning av om den unge har ett särskilt behov av åtgärder som syftar till att motverka att han eller hon utvecklas ogynnsamt. Vidare ska yttrandet innehålla en redovisning av de åtgärder som nämnden avser att vidta. Åtgärderna ska redovisas i ett ungdomskontrakt om de vidtas

Ett yttrande ska innehålla en redogörelse för vilka åtgärder som nämnden tidigare har vidtagit i fråga om den unge samt en bedömning av om den unge har ett särskilt behov av åtgärder som syftar till att motverka att han eller hon utvecklas ogynnsamt. *Yttrandet ska i förekommande fall även innehålla en redovisning av i vilken utsträckning den unge fullgjort en sådan tidigare utdömd ungdoms-*

¹ Senaste lydelse 1994:1760.

² Senaste lydelse 2015:81.

med stöd av socialtjänstlagen och i en vårdplan om de vidtas med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. Arten, omfattningen och varaktigheten av åtgärderna ska framgå av kontraktet eller vårdplanen. Yttrandet ska, om undersökningsledaren eller, i de fall som avses i första stycket, åklagaren begär det eller om nämnden finner det nödvändigt, även innehålla en redogörelse för den unges personliga utveckling och levnadsomständigheter i övrigt. Ett yttrande ska också innehålla en bedömning av om ungdomstjänst är en lämplig påföljd med hänsyn till den unges person och övriga omständigheter.

vård eller ungdomstjänst som nämnden har uppgift om. Vidare ska yttrandet innehålla en redovisning av de åtgärder som nämnden avser att vidta. Åtgärderna ska redovisas i ett ungdomskontrakt om de vidtas med stöd av socialtjänstlagen och i en vårdplan om de vidtas med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. Arten, omfattningen och varaktigheten av åtgärderna ska framgå av kontraktet eller vårdplanen. Yttrandet ska, om undersökningsledaren eller, i de fall som avses i första stycket, åklagaren begär det eller om nämnden finner det nödvändigt, även innehålla en redogörelse för den unges personliga utveckling och levnadsomständigheter i övrigt. Ett yttrande ska också innehålla en bedömning av om ungdomstjänst är en lämplig påföljd med hänsyn till den unges person och övriga omständigheter.

Nämnden ska även utan samband med yttrande lämna den som har ansvar för att inhämta yttrande de upplysningar som denne begär i fråga om den unge.

31 §³

Kan någon misstänkas för att före femton års ålder ha begått ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år eller ett straffbelagt försök, en straffbelagd förberedelse eller en straffbelagd stämpling till ett sådant brott ska en utredning om brottet inledas, om inte särskilda skäl talar emot det.

På begäran av socialnämnden får en utredning om brott även inledas i andra fall avseende någon som inte har fyllt femton år, om socialnämnden bedömer att utredningen kan antas ha betydelse för att avgöra behovet av socialtjänstens insatser för den unge. Vid denna bedömning ska det särskilt beaktas om det är fråga om ett brott som innebär att den unge äventyrar sin hälsa eller utveckling eller om brottet kan antas utgöra ett led i en upprepad brottslighet begången av den unge.

I andra fall än som avses i första och andra styckena får en utredning om brott inledas avseende någon som inte har fyllt femton år

1. om det behövs för att klarlägga om någon som har fyllt femton år har tagit del i brottet,

2. om det behövs för att efterforska gods som har *åtkommits*

2. om det behövs för att efterforska gods som har *kommits*

³ Senaste lydelse 2010:478.

genom brottet eller som kan bli föremål för förverkande, eller

3. om det av andra skäl är av särskild betydelse med hänsyn till ett allmänt eller enskilt intresse.

Har den unge inte fyllt tolv år får en utredning enligt andra eller tredje stycket inledas endast om det finns synnerliga skäl.

åt genom brottet eller som kan bli föremål för förverkande, eller

3. om det av andra skäl är påkallat med hänsyn till allmänna eller enskilda intressen.

32 §⁴

Bestämmelserna om förundersökning i 23 kap. 3, 4, 6–14 §§, 18–19, 21–21 d och 24 §§ rättegångsbalken ska i tillämpliga delar gälla för en sådan utredning som avses i 31 §.

Bestämmelserna om förundersökning i 23 kap. 3, 4, 6–14 §§, 18 b–19, 21, 21 b–21 d och 24 §§ rättegångsbalken ska i tillämpliga delar gälla för en sådan utredning som avses i 31 §. *Efter att förhör hållits med den unge ska bestämmelserna om insyn i 23 kap. 18 § samma balk gälla i tillämpliga delar för en sådan utredning. När utredningen är slutförd ska bestämmelserna om insyn i 23 kap. 18 a § samma balk tillämpas. Det som sägs om förundersökning och åtal i den paragrafen ska i stället avse utredning enligt 31 § respektive bevistalan enligt 38 §. Rätten att få en kopia i 23 kap. 21 a § samma balk gäller i de fall då en bevistalan väcks.*

En utredning som avses i 31 § ska bedrivas med särskild skyndsamhet och avslutas så snart det är möjligt. Utredningen får inte pågå längre tid än tre månader, om det inte är nödvändigt med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller andra särskilda omständigheter.

Utredningen ska ledas av en åklagare eller en anställd vid Polismyndigheten som myndigheten har förordnat. Undersökningsledaren ska, om det inte möter något hinder, genom intresse och fallenhet för arbete med unga lagöverträdare vara särskilt lämpad för uppgiften.

Har den unge tidigare varit föremål för utredning enligt 31 §, ska om möjligt samma åklagare och samma anställda vid Polismyndigheten anlitas för att leda och genomföra den nya utredningen.

32 b §

När en utredning enligt 31 § har inletts eller återupptagits ska lagen (1988:609) om målsägandebiträde och lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn gälla. Det som sägs om förundersökning och åtal i de

⁴ Senaste lydelse 2017:177.

lagarna ska i stället avse utredning enligt 31 § respektive bevistalan enligt 38 §. Bestämmelserna om återbetalningsskyldighet i 8 § lagen om målsägandebitråde och 12 § lagen om särskild företrädare för barn ska dock inte gälla.

Bestämmelserna om anmälan i 23 kap. 5 § rättegångsbalken, om rätten att närvara vid förhör i 23 kap. 10 § samma balk och om rätten att ställa frågor vid förhör i 23 kap. 11 § samma balk ska gälla när ett målsägandebitråde har förordnats.

34 §⁵

Socialnämnden ska omedelbart underrättas

1. när någon kan misstänkas för att före femton års ålder ha begått ett brott på vilket fängelse kan följa, och
2. när en utredning enligt 31 § har inletts.

Vid förhör med den unge i en utredning enligt 31 § *tredje stycket* ska företrädare för socialtjänsten närvara, om det inte *möter något hinder. Är det fråga om en utredning enligt 31 § första eller andra stycket krävs särskilda skäl för att företrädare för socialtjänsten inte ska närvara.*

Vid förhör med den unge i en utredning enligt 31 § *första eller andra stycket* ska en företrädare för socialtjänsten närvara om det inte *finns synnerliga skäl mot det. Om det är fråga om en utredning enligt 31 § tredje stycket ska en sådan företrädare närvara vid förhör med den unge om det inte finns särskilda skäl mot det.*

I fall som avses i 31 § andra stycket får ingen annan åtgärd än förhör med den unge vidtas innan socialnämnden har begärt att en utredning ska inledas. Om det finns särskilda skäl får dock även andra åtgärder vidtas.

Om brottsmisstanken kvarstår efter förhöret med den unge och efter andra vidtagna åtgärder, ska protokoll över förhöret och åtgärderna omgående sändas till socialnämnden.

36 b §⁶

Är någon skäligen misstänkt för att före femton års ålder olovligen ha brukat narkotika får kroppsbesiktning genom *tagande av prov från kroppen och undersökning av sådana prov företas*, om det kan antas *vara nödvändigt* för att avgöra

Är någon skäligen misstänkt för att före femton års ålder olovligen ha brukat narkotika får kroppsbesiktning *utföras genom att prov tas från kroppen och undersöks*, om det kan antas *ha betydelse* för att avgöra behovet av socialtjänstens insatser för den unge.

⁵ Senaste lydelse 2010:478.

⁶ Senaste lydelse 2010:478.

behovet av socialtjänstens insatser för den unge.

Sådan kroppsbesiktning beslutas av åklagare.

Socialnämnden ska omedelbart underrättas om resultatet av en sådan kroppsbesiktning. Detsamma gäller den unges vårdnadshavare eller annan som svarar för den unges vård och fostran samt annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge, om det inte finns särskilda skäl mot det.

36 e §⁷

Vid kroppsbesiktning enligt 36 a § ska 28 kap. 12 § *andra* stycket, 13 § första och andra styckena och 13 a § tredje stycket rättegångsbalken gälla.

Vid kroppsbesiktning enligt 36 b § ska 28 kap. 3 a och 9 §§, 12 § *andra* stycket andra meningen, 13 § andra stycket och 13 a § tredje stycket rättegångsbalken gälla i tillämpliga delar.

Vid kroppsbesiktning enligt 36 a § ska 28 kap. 12 § *tredje* stycket, 13 § första och andra styckena och 13 a § tredje stycket rättegångsbalken gälla.

Vid kroppsbesiktning enligt 36 b § ska 28 kap. 3 a och 9 §§, 12 § *tredje* stycket andra meningen, 13 § andra stycket och 13 a § tredje stycket rättegångsbalken gälla i tillämpliga delar.

38 §⁸

Misstänks någon för att före femton års ålder ha begått ett brott får åklagare, om det krävs ur allmän synpunkt, efter framställning av socialnämnden, Socialstyrelsen eller vårdnadshavarna för den unge, begära prövning hos domstol huruvida den unge har begått brottet (bevistalan).

Vid bevistalan tillämpas 25 § första stycket och bestämmelserna om allmänt åtal för brott, för vilket det är föreskrivet fängelse i mer än ett år. I fråga om tvångsmedel gäller 36–36 f §§. Sådan rättegångskostnad som avses i

Åklagaren ska begära prövning i domstol av om den unge har begått ett brott (bevistalan) om

1. brottet har begåtts innan den unge har fyllt femton år,

2. det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fem år för brottet, eller det är fråga om ett straffbelagt försök, en straffbelagd förberedelse eller en straffbelagd stämpling till ett sådant brott,

3. en utredning enligt 31 § har slutförts om brottet, och

4. det skulle ha funnits tillräckliga skäl för åtal om brottet hade begåtts efter att den unge har fyllt femton år.

Även om det är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fem år för brottet får en bevistalan väckas om det finns synnerliga skäl för det.

⁷ Senaste lydelse 2016:547.

⁸ Senaste lydelse 2010:478. Paragrafen fick sin nuvarande beteckning genom 2001:152.

31 kap. 1 § rättegångsbalken ska staten svara för.

Bevistalan får inte väckas om det finns särskilda omständigheter som talar mot det.

38 a §

Socialnämnden och Inspektionen för vård och omsorg får göra en framställning hos åklagare om att bevistalan ska väckas.

38 b §

Om det inte möter något hinder ska bevistalan föras av en åklagare som genom intresse och fallenhet för arbete med unga lagöverträdare är särskilt lämpad för uppgiften.

Vid en bevistalan tillämpas 25 § första stycket och bestämmelserna om allmänt åtal för brott för vilket det är föreskrivet fängelse i mer än ett år. I fråga om tvångsmedel gäller 36–36 f §§. Sådan rättegångskostnad som avses i 31 kap. 1 § rättegångsbalken ska staten svara för.

38 c §

En dom om bevistalan som har fått laga kraft får undanröjas efter ansökan av åklagaren, om

1. det genom utredning som inte har lagts fram tidigare framgår att den vars skuld prövats hade fyllt femton år vid gärningen, och

2. åklagaren gör sannolikt att han eller hon inte har kunnat åberopa utredningen vid den rätt som har meddelat domen eller genom att överklaga domen, eller om han eller hon annars har haft giltig ursäkt att inte göra det.

Ansökan ska göras skriftligen hos hovrätten om domen har meddelats av en tingsrätt och i annat fall hos Högsta domstolen. Ansökan ska göras inom ett år från det att åklagaren fick kännedom om utredningen. För ansökan gäller 58 kap. 5 § rättegångsbalken. Vid

förfarandet gäller bestämmelserna om allmänt åtal för brott i tillämpliga delar.

Om Högsta domstolen prövar frågan om undanröjande, ska ett bifall till ansökan omfatta både tingsrättens och hovrättens dom.

38 d §

Sedan en dom om bevistalan har fått laga kraft, får resning beviljas under samma förutsättningar som gäller enligt 58 kap. 2 och 3 §§ rättegångsbalken. Vid förfarandet gäller 58 kap. 4–10 §§ samma balk i tillämpliga delar. Den unge ska dock inte åläggas att ersätta motparten eller staten för kostnaderna i resningsärendet. Det som sägs om förundersökning i 58 kap. 6 a § samma balk ska i stället avse en utredning enligt 31 §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

3 Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

Härigenom föreskrivs att 12 kap. 8 § socialtjänstlagen ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

12 kap.

8 §¹

Har en domstol dömt någon till ungdomsvård eller till ungdomstjänst, skall socialnämnden underrätta åklagarmyndigheten, om det kan antas att det finns förutsättningar för åtgärd enligt 30 b § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare eller 32 kap. 4 § brottsbalken.

Om en domstol har dömt någon till ungdomsvård eller till ungdomstjänst, eller om ungdomstjänst har förordnats genom ett strafföreläggande som har godkänts, ska socialnämnden underrätta åklagaren, om det kan antas att det finns förutsättningar för åtgärd enligt 30 b § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare eller 32 kap. 4 § brottsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

¹ Senaste lydelse 2006:901.